

prevladavao je od početka 19. do sredine 20. veka (Ranke). Istoričari su u pisanje istorije unosili vrednosti ustanova i klasa kojime su pripadali: nemački istoričari pravdaju Bizmarkovu politiku, američki istoričari rasnu diskriminaciju, a vidljiva su različita romantičarska pravdanja ratova u nacionalnim istoriografijama. Kod ovoga pristupa država se shvata kao ključni pokretač istorijskih procesa i to ne samo kao ovaploćenje moći nego i moralne ideje koja je nadmoćna nad pojedincima. Antiprosvetiteljska vizija poglavarske države normalizovala je svako državno nasilje i rat. Druga teza historicizma o neponovljivosti i jedinstvenosti zbivanja i presudnoj ulozi čelnih pojedinaca neopravdano je umanjivala značaj interesa širih grupa i pristup društvene istorije. Već krajem 19. veka, uz taj, još dugo uticajni historicistički obrazac, javlja se i društvenonaučni pristup u istoriografiji. Kritikuje se pripovedački neanalitički ton historicista i njihovo sužavanje istorije na privilegovane elite čime se zapostavlja šire društvo. Počinje analiza društvenih struktura i procesa (francuski analisti Pirenne, Febvre, Braudel, strukturalisti Lamprecht i Plehanov). Krajem 20. veka oba pristupa osporavaju filozofi i kulturni kritičari gradeći novi postmoderni obrazac u čijem je jezgru epistemološki relativizam (istorija je čista konstrukcija bez smisla, objektivnosti i zakona, a sve "velike priče" su totalitarne – Lyotard, Baudrillard). Ajdžers uočava da je krucijalni test postmodernističke vizije istorije holokaust. Ukoliko se drži načela da je istorija samo zbir tekstova, konstrukcija bez veze sa realnošću – postmoderna teorija ne može odgovoriti onima koji poriču holokaust. Ukoliko, pak, priznaju postojanje holokausta moraju pristati na istraživanje uzroka i šireg društvenog sklopa. Postmodernistički filosofi Derida i Liotar nisu se usudili da negiraju holokaust i da ga proglase za konstrukciju pobjednika. Naporedo sa postmodernom razvija se istorija svakodnevnice (istorija "odozdo") koja obnavlja pripovedački ton (skup mnogih malih priča lišenih dominantne priče) kao reakcija na prenaplaćena objašnjenja istorijskog razvoja "odozgo", tj. političkim činionicima. Kultura je danas obuhvatnija i šira dimenzija nego što je bila ranije premda je uvek povezana sa moći. U misli o društvu jača uverenje da se društvo ne može pojmiti bez kulture, niti obratno. Sveprisutnost kulturnih uticaja i sila mora se ugraditi u novo poimanje problema i metodsku stranu objašnjenja. Nije reč o primatu jedne strane, već o svladavanju brojnih zadataka koji iziskuju objašnjenje uzajamnih prožimanja segmenata društva, pa treba razumeti ne toliko delovanje privrednih činilaca koliko duboko ukorenjeni pravni, politički i psihički institucionalni sklop sa vlastitim razvojnim ritmom i vlastitom uticajnom snagom mentaliteta. Stvaraju se osnove za istoriju svakodnevnice i rodnu istoriju, širi se polje istraživanja, a istorijsko saznanje postaje teže. Decentrirano pisanje istorije, u kojem glavnu ulogu imaju iskustva i obrasci ponašanja, iziskuje složeniju međugrantsku metodologiju od tradicionalne istoriografije ili politikologije koja se bavi gotovo isključivo ustanovama i moćnim pojedincima. To čak ide do ekstremne relativističke postmodernističke teze da ne samo što je teško razumeti protivrečnosti stvarnosti, već se poriče da uopšte ima stvarnosti (postoji tobože samo iskonstruisana stvarnost). Ova vrsta unutarnaučnog otpora nastala je kao reakcija na zasićenost i jednostranost tradicionalnih objašnjenja koja više ne odgovaraju novim istraživačkim prioritetima naučnog segmenta nove epohalne svesti. Slična situacija bila je 1930-ih kada se javila Frankfurtska kritička teorija kao reakcija na ekonomizam tradicionalnog i sovjetskog marksizma. Ona nije proučavala samo ekonomske odnose nego celinu društva.

Na sličan način je svakodnevica kod jedne struje savremene istorije suprotstavljena klasičnoj političkoj istoriji. U središte je postavljeno sve ono što pripada životu malih ljudi: posao, dokolica, navike, jelo, ljubav, vaspitanje dece, kako se bore i prilagođavaju. Pri tome